

Magdalena Dąbrowska
Uniwersytet Warszawski

Z DZIEJÓW CZASOPISMA „ВЕСТНИК ЕВРОПЫ”
(„ROK IZMAJŁOWA”)

Znacznie bardziej niż z Władimirem Izmajłowem pismo „Вестник Европы” kojarzy się z jego założycielem, Nikołajem Karamzinem. Do jego wydawania przystąpił Karamzin — na prośbę Iwana Popowa, moskiewskiego wydawcy związanego z drukarnią uniwersytecką¹ — w 1802 roku, mając już spore doświadczenie nie tylko na polu pisarskim, ale również w pracy redaktorskiej; wystarczy wspomnieć o jego współpracy z czasopismem „Детское чтение для сердца и разума” i zamieszczonym w nim w 1789 roku *Eugeniuszu i Julii* oraz o wydawaniu w latach 1791–1792 pisma „Московский журнал” i opublikowaniu w nim *Biednej Lizy* oraz podzielonych na fragmenty *Listów podróżnika rosyjskiego*. Według planu Popowa, „Вестник Европы” miał być periodykiem „całkowicie nowym, opartym na wzorcach europejskich”²; pojawienie się pierwszego numeru poprzedziło ogłoszenie opublikowane w październiku 1801 roku w gazecie „Московские Ведомости”, zawierające przygotowany przez Karamzina zarys założeń programowych³. „Szczерze ci powiem, że ucieszyłem się z zamiaru wydawania przez siebie czasopisma...” — oto od jakich słów rozpoczyna się przedmowa do pierwszego numeru czasopisma „Вестник Европы”⁴,

¹ Por.: *Историческое розыскание о русских повременных изданиях и сборниках за 1703–1802 гг. Библиографически и в хронологическом порядке описанных А.Н. Неустроевым*. Санкт-Петербург 1874, s. 855.

² Tamże.

³ Oto główne punkty programu: „Литература и Политика составят две главные части его. Первая часть украсится всеми цветами новых произведений ума и чувства в Европе. Извлечения из книг, повести, любопытные анекдоты, разные открытия в искусствах и науках, входят в план сего отделения. Политические известия будут сообщаемы в некотором систематическом порядке, и как можно скорее. Для нашей Словесности и Критики назначается особливая статья” (tamże, s. 856).

⁴ Б.п. [Н.М.Карамзин]: *Письмо к Издателю*. „Вестник Европы, издаваемый Николаем Карамзиным” 1802. Cz. 1, nr 1, s. 3. Zob. też: Б.п. [Н.М.Карамзин]: *Письмо к Издате-*

pomyślana w formie listu do wydawcy i stanowiąca jakby przedłużenie tamtego ogłoszenia; w jej dalszej części znajdujemy wyjaśnienie powodu zadowolenia: periodyk pojawił się w najodpowiedniejszym momencie, głównie dlatego, że „zainteresowanie czytaniem zwiększa się”, już nie tylko za granicą, ale także w Rosji „ludzie poczuli tę nową potrzebę duszy, wcześniej nieznaną”⁵. Główną część przedmowy wypełniają wskazówki dotyczące materiałów literackich i działu politycznego; mowa jest też o dbałości o różnorodność zamieszczanych pozycji, przy czym różnorodność winna iść w parze z „dobrym wyborem”, a także o trosce o jakość przekładów, tak aby „przesadzany kwiatek nie utracił swojego piękna i świeżości”⁶. Nowy periodyk spotkał się z zainteresowaniem; już w połowie stycznia 1802 roku Karamzin wspominał w liście do Iwana Dmitrijewa o prenumeratorach, których już jest prawie sześćset, a w przyszłości może być jeszcze więcej⁷. Wkrótce jednak — po dwóch latach od założenia pisma — Karamzin przestał zajmować się nim. W 1804 roku „Вестник Европы” dostał się w ręce Pankratija Sumarokowa, w latach 1805–1807 przeszedł pod kierownictwo Michaiła Kaczenowskiego, w latach 1808–1810 zajmował się nim Wasilij Żukowski (w 1810 roku razem z Kaczenowskim), wreszcie w latach 1811–1830 — z przerwą na rok 1814 — „Вестник Европы” ponownie znalazł się w rękach Kaczenowskiego⁸; Władimir Izmajłow stanął na jego czele właśnie w roku 1814, zastępując chorego Michaiła Kaczenowskiego (skoro lata 1802–1803 nazywane są „okresem Karamzinowskim” w dziejach pisma, 1814 rok można nazwać „rokiem Izmajłowa”). Jak widać, „Вестник Европы” należy do najdłuższych wychodzących periodyków rosyjskich XIX stulecia (zarówno wtedy, jak i przede wszystkim wcześniej dominowały bowiem czasopisma o charakterze efemerycznym)⁹.

Najlepiej rozpoznanymi okresami w dwudziestodwuletniej historii pisma są dwa pierwsze lata oraz ostatnie piętnastolecie. Jedynie w odniesieniu do nich — głównie jednak do „okresu Karamzinowskiego” — prowadzono badania szczegółowe, skupiające się wokół dwu głównych kwestii: po-

лю. W: *Литературная критика 1800–1820-х годов*. Red. Л.Г. Фризман. Москва 1980, s. 20–23.

⁵ Б.п. [Н.М. Карамзин]: *Письмо к Издателю...*, s. 5.

⁶ Tamże, s. 6.

⁷ *Письма Н.М. Карамзина к И.И. Дмитриеву*. Red. Я. Грот и П. Пекарский. Санкт-Петербург 1866, s. 123 (list 111, opatrzoney nagłówkiem „Москва, 14 Генв. 1802”).

⁸ Ten ostatni, najdłuższy — obejmujący lata 1815–1830 — okres w dziejach pisma zwykle dzieli się dodatkowo na trzy podokresy: 1815–1819, 1820–1825 i 1827–1830. Zob. m.in.: В.В. Гиппиус: „Вестник Европы”. W: *Очерки по истории русской журналистики и критики*. Т. 1 (*XVIII век и первая половина XIX века*). Ленинград 1950, s. 187.

⁹ Рог.: Н.М. Лисовский: *Русская периодическая печать 1703–1894 гг. (Библиография и графические таблицы)*. Т. 1. Санкт-Петербург 1895.

litycznej i literackiej. Zajmowano się więc, z jednej strony, zmianami w jego profilu społeczno-politycznym przez cały czas jego istnienia¹⁰ oraz — już tylko w odniesieniu do lat 1802–1803 — wyrażanymi w nim opiniami o formach rządzenia i rewolucji francuskiej¹¹, ale także, z drugiej, jego stosunkiem do literatur zachodnich i nowych zjawisk literackich, stanowiącym jeden z podstawowych problemów zarówno w latach 1802–1803, jak i w czasach późniejszych¹². Często zresztą oba punkty widzenia łączyły się ze sobą, jak przy rozpatrywaniu przekazywanego przez pismo w latach 1802–1803 obrazu Wschodu i Zachodu czy poszczególnych krajów zachodnioeuropejskich¹³. Charakterystykę wszystkich okresów znajdujemy prawie wyłącznie w pracach o ogólniejszym charakterze¹⁴; zwykle są to syntezы dziejów rosyjskiego czasopiśmiennictwa¹⁵, ale przydatne okazują się również zarysy historii rosyjskiej krytyki literackiej¹⁶. Przegląd literatury przedmiotu pozwala stwierdzić, że „rok Izmajłowski” stanowi najmniej znany okres w historii czasopisma „Вестник Европы”¹⁷.

¹⁰ Nr.: Л.В. Митюк: *Общественно-политическое направление журнала „Вестник Европы” (1802–1830 годы)*. W: *Писатель и литературный процесс. Сборник статей*. Т. 1. Red. А.Г. Гордон и Е.С. Неживой. Душанбе 1974, s. 108–137.

¹¹ Nr.: П.А. Орлов: *Республиканская тема в журнале Карамзина „Вестник Европы”*. (*К вопросу об эволюции мировоззрения писателя*). „Научные доклады высшей школы. Филологические науки” 1969, nr 3, s. 15–24; В.А. Теплова: „Вестник Европы” Карамзина о Великой Французской революции и формах правления. „XVIII век”. Т. 8 (*Державин и Карамзин в литературном движении XVIII — начала XIX века*). Red. П.Н. Берков, Г.П. Макогоненко, И.З. Серман. Ленинград 1969, s. 269–280.

¹² Nr.: Н.Н. Зубков: *Иностранная литература в журнале „Вестник Европы” Н.М. Карамзина (Структура журнала и позиция издателя)*. W: *Книга в системе международных культурных связей. Сборник научных трудов*. Red. Н.В. Котрелев. Москва 1990, s. 63–84. Por.: Л.В. Митюк: *Вопрос о романтизме в журнале „Вестник Европы” (1802–1830)*. W: *Писатель и литературный процесс*. Т. 2. Red. Н.А. Садыкова. Душанбе 1974, s. 173–192.

¹³ Nr.: И.В. Немировский: *Швейцарская тема в „Вестнике Европы” Н.М. Карамзина. „XVIII век”*. Т. 16 (*Итоги и проблемы изучения русской литературы XVIII века*). Red. А.М. Панченко. Ленинград 1989, s. 271–280; Л.А. Сапченко: *Запад и Восток в материалах карамзинского „Вестника Европы”*. W: *Карамзинский сборник. Cz. 2 (Восток и Запад в русской культуре)*. Red. С.М. Шаврыгин. Ульяновск 1998, s. 65–72.

¹⁴ Nr.: В.В. Гиппиус: „Вестник Европы” 1802–1830 годов. „Ученые записки ЛГУ”, серия филологических наук, 1939. Т. 3, Nr 46, s. 201–228. Por.: Г. Зыкова: *Журнал Московского университета „Вестник Европы” (1805–1830 гг.): разночинцы в эпоху дворянской культуры*. Москва 1998.

¹⁵ Nr.: В.Г. Березина: *Русская журналистика первой четверти XIX века*. Ленинград 1965, s. 9–19.

¹⁶ Nr.: Н.И. Мордовченко: *Русская критика первой четверти XIX века*. Москва–Ленинград 1959.

¹⁷ Zdarza się, że badacze nie wyszczególniają „roku Izmajłowa”, traktując lata 1811–1830 (lub nawet 1810–1830) jako w całości związane z Kaczenowskim. Z taką sytuacją mamy do czynienia w biografii M. Kaczenowskiego w dwutomowym słowniku pisarzy rosyjskich

Władimir Wasiljewicz Izmańłow (1773–1830) zapisał się w dziejach literatury rosyjskiej jako prozaik, poeta, krytyk literacki i tłumacz, wreszcie redaktor i wydawca czasopism¹⁸. Jego obecność na scenie literackiej datuje się od 1794 roku, gdy w piśmie „Приятное и полезное препровождение времени” zamieścił szkic psychologiczny *Uczucia moje nad grobem dobrej Marii (12-letniej dziewczynki)*¹⁹; na tych samych łamach — rok później — ukazała się jedna z jego najbardziej znanych opowieści, *Jezioro Rostowskie*²⁰. Zarówno w tych dwóch wczesnych utworach, jak i w późniejszej twórczości prezentował się Izmańłow jako realizator założeń sentymentalizmu²¹. Do *Jeziora Rostowskiego* dołączyła w 1804 roku *Piękna Tatiana, mieszkająca u podnóża Wzgórz Worobiowych*, opublikowana w czasopiśmie „Патриот”²², a po niej *Sieroty w Małorusi, czyli Kwiaty Iwan i Maria*, zamieszczone w 1814 roku w piśmie „Вестник Европы”²³. Pierwszy z wymienionych periodyków stał się miejscem publikacji artykułu *Rzut oka na Opowieści, czyli Powiastki*, w którym autor podjął próbę zestawienia rosyjskiej opowieści sentymentalnej z francuską powiastką moralizatorską²⁴. W pierwszych latach XIX wieku pisarz sięgnął po jeszcze jeden gatunek prozatorski, podróż sentymentalną: dwa wydania — w latach 1800–1802 i 1805 — miała jego *Podróż do południowej Rosji*²⁵. Coraz częściej próbował też wtedy sił w publicystyce: w 1813 roku zamieścił w piśmie „Вестник Европы” artykuł

XIX wieku oraz w jednym z zarysów dziejów czasopiśmiennictwa rosyjskiego XIX wieku. Zob.: В.Н. Греков: *Каченовский М.Т. В: Русские писатели. XIX век. Биобиблиографический словарь*. Red. П.А. Николаев. Т. 1. Москва 1996, s. 330–334; Б.И. Есин: *История русской журналистики XIX века*. Москва 2003, s. 17–20.

¹⁸ Zob. biogram Izmańłowa wraz z wyszczególnieniem literatury przedmiotu: *Русские писатели 1800–1917. Биографический словарь*. Т. 2. Red. П.А. Николаев. Москва 1992, s. 408–409.

¹⁹ [В.В. Измайллов]: *Чувства мои над гробом доброй Марии (12-летней девушки)*. *Прозаический отрывок*. „Приятное и полезное препровождение времени” 1794. Cz. 2, s. 101–110.

²⁰ В.В. Измайллов: *Ростовское озеро*. „Приятное и полезное препровождение времени” 1795. Cz. 5, nr 2, s. 15–28; Cz. 6, nr 45–46, s. 291–317.

²¹ Zob.: М. Дąbrowska: *Rosyjska opowieść sentymentalna przelomu XVIII i XIX wieku*. Warszawa 2003, s. 45–46, 48–49, 125–126, 167–168 i in.; М. Дąbrowska: *Dla pożytku i przyjemności. Rosyjska podróż sentymentalna przelomu XVIII i XIX wieku*. Warszawa 2009, s. 210–214 i in.

²² О.О.О. [В.В. Измайллов]: *Прекрасная Татьяна, живущая у подошвы Воробьевых гор*. „Патриот” 1804. Т. 1. Кs. 2, s. 104–147.

²³ Б.п. [В.В. Измайллов]: *Сироты в Малороссии, или цветы Иван и Марья. Повесть*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIV, nr 7, s. 170–203; Cz. LXXIV, nr 8, s. 251–278.

²⁴ О.О.О. [В.В. Измайллов]: *Взгляд на Повести, или Сказки*. „Патриот” 1804. Т. 2, Кs. 5, s. 205–214.

²⁵ [В.В. Измайллов]: *Путешествие в полуденную Россию*. Cz. 1–4. Москва 1800–1802; *Тегоз: Путешествие в полуденную Россию. Новое издание, вновь обработанное Автором*. Cz. 1–4. Москва 1805.

*Ruiny Moskwy*²⁶, dwa lata później — w piśmie „Российский музеум” — cykl szkiców o różnej tematyce²⁷. Równoległe z twórczością prozatorską rozwijała się twórczość poetycka Izmajłowa: część jego wierszy ukazała się w almanachu Karamzina „Аониды” z lat 1796–1799. Stale zajmował się działalnością przekładową: w kręgu jego zainteresowań jako tłumacza znalazły się dzieła François Fénelona, Jeana-Jacquesa Rousseau, Stéphanie F. de Genlis, François R. de Chateaubrianda i in.; większość przekładów znalazła się w zbiorze z lat 1819–1820²⁸. Wszystkie rodzaje działalności Izmajłowa pozostają ze sobą w ścisłym związku.

Czasopisma „Патриот” (1804)²⁹ i „Российский музеум” (1815)³⁰ były nie tylko tymi, w których Izmajłow zamieszczał swoje utwory, ale również tymi, które założył. Osobną kwestię stanowi jego rola w wydawaniu almanachu „Литературный музеум”³¹; wiadomo ponadto, że część pomysłów pisarza w zakresie czasopiśmiennictwa nie doczekało się realizacji³². Z kolei czasopismo „Вестник Европы” było nie tylko tym, które w 1814 roku prowadził³³, ale także tym, na którego łamach w latach poprzednich publikował swoje utwory. Każdy z periodyków, z którymi związany był pisarz, reprezentował nieco inny profil tematyczny. Jeśli „Патриот” — opatrzony podtytułem „czasopismo wychowania” i mottem

²⁶ В.И. [В.В. Измайлов]: *Развалины Москвы*. „Вестник Европы” 1813. Cz. LXIX, nr 9–10, s. 113–124.

²⁷ [Б.п.]: *Московский бродяга*. „Российский музеум” 1815. Cz. 1, nr 2, s. 206–215; Cz. 2, nr 4, s. 43–54; Cz. 2, nr 6, s. 358–367. Na szczególne zainteresowanie w kontekście badań nad czasopiśmiennictwem zasługuje pierwszy „odcinek” cyklu, wypełniony właśnie rozważaniami o rodzimym rynku czasopiśmienniczym; zamyka go rodzaj przeglądu współczesnych periodyków, uwzględniający także pismo „Вестник Европы” („*Вестник Европы*, столько лет обогащающий источник просвещения” — czytamy o nim; tamże, s. 210).

²⁸ *Переводы в прозе Владимира Измайлова*. Cz. 1–6. Москва 1819–1820.

²⁹ Zob.: А.Г. Максимов: *Описание русских периодических изданий XIX века*. „Патриот” 1804 года. *Журнал воспитания, издаваемый Владимиром Измайловым*. „Литературный вестник” 1904. Т. 8, s. 8–19.

³⁰ Zob.: А.Г. Максимов: *Описание русских периодических изданий XIX века*. „Российский Музеум или Журнал Европейских Новостей” 1815 года, издаваемый Владимиром Измайловым. W: *Serium bibliologicum. В честь президента Русского библиологического общества проф. А.И. Малеина*. Петербург 1922, s. 71–87.

³¹ Zob.: И.Е. Прохорова: „Литературный Музеум” В.В. Измайлова и П.А. Вяземский. В кн.: *Забытые и второстепенные писатели XVII–XIX веков как явление европейской культурной жизни. Материалы международной научной конференции, посвященной 80-летию Е.А. Маймина*. Red. Н.Л. Вершинина. Т. 1. Псков 2002, s. 51–57.

³² Zob.: Ю. Оксман: „Современник” (Неизданный журнал В.В. Измайлова). „Современник. Журнал науки, политики, литературы, теории и истории печати” 1925. Кs. 1, январь, s. 298–301, 302–303.

³³ Części czasopisma „Вестник Европы” z 1814 roku noszą numery LXXIII (nr 1–4), LXXIV (nr 5–8), LXXV (nr 9–12), LXXVI (nr 13–16), LXXVII (nr 17–20) oraz LXXVIII (nr 21–24).

zaczepniętym z *Emila, czyli O wychowaniu* Rousseau — podejmował problematykę pedagogiczną, to „Российский музеум” — nazwany w podtytule „czasopismem nowości europejskich” — reprezentował typ periodyku ogólnokulturalnego i literackiego. „Вестник Европы” określany jest zwykle jako czasopismo literacko-polityczne; podkreśla się, że należy on do pierwszych rosyjskich periodyków, które poruszały jednocześnie kwestie dotyczące literatury i sztuki oraz problemy historii i polityki, w tym spraw międzynarodowych³⁴. Władimir Izmajłow należał do twórców wszechstronnie obeznanych z rodzimym rynkiem czasopiśmienniczym³⁵, a także dobrze zorientowanych w wydarzeniach politycznych oraz nowościach literackich, zarówno rodzimych, jak i obcych.

Никогда периодические листы [...] не могли [...] приносить столь очевидной пользы...³⁶

— oto jedno z pierwszych zdań przedmowy od wydawcy otwierającej pierwszy numer pisma z 1814 roku. Zaraz potem — wyjaśniając, dlaczego właśnie teraz korzyść ze słowa pisanego jest tak duża — wydawca dokonuje oceny sytuacji we współczesnej Europie; wspomina o wojnach, zniszczeniach, niepokojach, ogarniających kolejne kraje europejskie, a także o wynikających z tych okoliczności nowych powinnościach spoczywających na rodakach: rolę do odegrania mają nie tylko żołnierze, ale i przedstawiciele świata kultury. W dalszej części przedmowy przechodzi do zarysowania założeń programowych pisma. Jego tytuł zdaje się zobowiązywać do tego, by przedstawiać w nim najważniejsze „wydarzenia w Europie” oraz „wszystkie nowe zjawiska zarówno w nauce, jak i w świecie politycznym”³⁷; za swoje zadanie wydawca uznaje nie tylko samo nakreślenie „obrazu tego wielkiego widowiska”, ale też nakreślenie go w taki sposób, by czytelnik

³⁴Zob.: *Русская периодическая печать (1702–1894). Справочник*. Red. А.Г. Дементьев, А.В. Западов, М.С. Черепанов. Москва 1959, s. 103; *Краткая литературная энциклопедия*. Red. А.А. Сурков. Т. 1. Москва 1962, s. 946.

³⁵Oto w jaki sposób działalność Izmajłowa na tym polu ocenił w 1830 roku Nikołaј Iwanczyn-Pisariew: „Он издавал три журнала: *Патриот* в 1804, *Вестник Европы* в 1814 и *Российский Музеум* в 1815. Он может назваться *Автором* первого, ибо главные и лучшие статьи принадлежат ему. Относительно двух последних, он также не назовется простым издателем; в них все оживлялось его просвещенным вкусом и приятностию пера его. [...] Последние его сочинения, помещенные в изданном им *Альманахе* [...] *Литературный Музеум*, сохраняют всю свежесть мыслей и слога”. (Н. И.-П. [Н. Иванчин-Писарев]: *О Владимире Васильевиче Измайлове*. „Литературная газета” 1830. Т. 2, nr 66, s. 242–244).

³⁶[Б.п.]: *К читателям Вестника от Издателя*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIII, nr 1, s. 4.

³⁷Tamże, s. 5.

zarówno dowiedział się czegoś pożytecznego, jak i odczuł przyjemność lektury³⁸. Jeśli chodzi o przedstawianie kwestii literackich, zwłaszcza dokonań najnowszych, wydawca zobowiązuje się do zachowania ostrożności i obiektywizmu; wyrażane opinie mają być surowe, ale wyważone. W zakończeniu przedmowy pada zapewnienie, że przyjęte zasady znajdą odzwierciedlenie w strukturze pisma, w którym najważniejsze miejsce zajmą materiały z zakresu polityki i literatury. Oto jakie brzmienie ma natomiast ostatnie zdanie przedmowy:

Мы желаем усердно, чтобы Вестник Европы мог заслужить лестное одобрение наших читателей, мог удовлетворить во всех отношениях требованиям просвещенного вкуса. Но можем ручаться только за старание, не за успех³⁹.

Tak oto wygląda zaś podział wewnętrzny czasopisma „Вестник Европы” z 1814 roku:

- I. Изящная словесность
- II. Изящные искусства
- III. Науки
- IV. Литература
- V. Смесь
- VI. Политика⁴⁰.

³⁸ Tamże, s. 6.

³⁹ Tamże, s. 9.

⁴⁰ Taki zestaw działów znajduje się w części LXXIII (czyli pierwszej z „roku Izmajłowa”). W kolejnych częściach z tego roku podział ten podlegał modyfikacjom; zmieniała się też, rzecz oczywista, liczba pozycji opublikowanych w poszczególnych z nich. Niezmiennie jednak każdą część otwierał dział z literaturą piękną, dzielący się zawsze dodatkowo na dwa człony: „Proza” oraz „Wiersze”. Wprawdzie głównym przedmiotem zainteresowania staną się w niniejszym artykule „działy literackie” pisma (oraz te pozycje z innych działów, które wiążą się z literaturą), ale nie sposób nie wspomnieć o zawartości jeszcze przynajmniej dwóch innych działów, mianowicie „Nauki” i „Polityka”. W pierwszym z nich znajdujemy pozycje z zakresu nauk ścisłych i przyrodniczych, poruszane są też jednak problemy moralne; zwraca uwagę omówienie pracy o dziejach medycyny w Rosji (И.: *О новой книге: История Медицины в России, сочин. В.М. Рихтером...* — *Geschichte der Medicin in Russland...*, „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIV, nr 5, s. 37–41), której druga część zostanie rozpatrzona w tym samym piśmie w 1815 roku (*О второй Части Истории Медицины в России, сочиненной В.М. Рихтером.* „Вестник Европы” 1815. Cz. LXXXIII, nr 18, s. 111–119; nr 19, s. 180–193). W drugim z działów dominuje tematyka napoleońska. Znaczenie pozycji o charakterze „naukowym” i „politycznym” zmieniało się w piśmie „Вестник Европы” w zależności od tego, kto w danym okresie stał na jego czele. Tak więc, dział „naukowy” był bardziej znaczący za czasów Kaczenowskiego aniżeli Izmajłowa, a do działu „politycznego” przywiązywał większą wagę Izmajłow niż Żukowski. Oczywiście jest bowiem, że rozpatrywany periodyk zmieniał swój charakter nie tylko w związku ze zmieniającą się sytuacją społeczno-polityczną, ale także — a często przede wszystkim — w zależności od zapatrywań jego twórców (zob.: *Русская периодическая печать...*, s. 103 i in.).

Jeśli w przedmowie Izmajłow wita się z czytelnikami, to w nocie zamieszczonej w części ostatniej pisma żegna się z nimi, zapowiadając jednocześnie przystąpienie do wydawania w roku następnym czasopisma „Российский музей”⁴¹. Zasadniczą część noty wypełnia opis przygotowywanego periodyku, jego struktury i tematyki; pojawia się zapewnienie planowego oddawania do rąk czytelników jego numerów, podobnie jak zawsze na czas ukazywały się poszczególne części zarówno pisma „Вестник Европы”, jak i wcześniej pisma „Патриот”. Jak się okaże, w czasopiśmie „Российский музей” żegnać się będą z czytelnikami raczej współpracownicy Izmajłowa, gdyż on sam z powodu choroby ograniczy swoją pracę w nim⁴².

Przegląd zawartości czasopisma „Вестник Европы” z 1814 roku pozwala stwierdzić, że znajdują się w nim odniesienia do pozycji opublikowanych tu w latach poprzednich, głównie w 1813 roku. Za dowód może służyć wiersz Wasilija Żukowskiego *Do Wojejkowa*⁴³, będący (co zresztą zostaje zasygnalizowane w przypisie) odpowiedzią poety na adresowany do niego (*Do Ż.*) wiersz Aleksandra Wojejkowa, zamieszczony w piśmie „Вестник Европы” w marcu 1813 roku⁴⁴. Po wymienieniu zasług poetyckich Żukowskiego — piewcy Ludmiły i Swietłany, „rywala Goethego i Bürgera”⁴⁵ — Wojejkow zaczyna namawiać go do stworzenia — wzorem twórców obcych (Ariosto i in.) — poematu bohaterskiego o dawnych czasach; w odpowiedzi Żukowski — po przypomnieniu, że Wojejkow służył „pod sztandarami sławy” w czasie wojny z Napoleonem⁴⁶ — wymienia obrazy poetyckie, na których mógłby oprzeć swój utwór. Nie są to jedyne wiersze obu poetów, które znalazły się na łamach tego pisma w 1814 roku: w nim właśnie zamieszczona została ballada Żukowskiego *Żurawie Ibikosa*⁴⁷, związana genetycznie z noszącą taki sam tytuł balladą Fryderyka Schillera, a także fragmenty dokonanych przez Wojejkowa tłumaczeń *Georgik* Wergiliusza⁴⁸ i *Ogrodów* Jacquesa Delille’a⁴⁹ (można dodać, że spod pióra Delille’a wyszedł przekład *Georgik* na język francuski). I jeszcze dwa inne — różne

⁴¹ В.В. Измайлов: *Уведомление к Читателям*, „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXVIII, nr 22, s. 125–127.

⁴² Пор.: [Б.п.]: *Известие*, „Российский музей” 1815. Cz. 3, nr 9, s. 380.

⁴³ В.А. Жуковский: *Послание к Воeyкову*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIV, nr 6, s. 97–106.

⁴⁴ А.Ф. Воейков: *К Ж.* „Вестник Европы” 1813. Cz. LXVIII, nr 5–6, s. 26–29.

⁴⁵ Tamże, s. 28.

⁴⁶ В.А. Жуковский: *Послание...*, s. 97.

⁴⁷ Ж... [В.А. Жуковский]: *Ивиковы журавли. Баллада*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIII, nr 3, s. 200–205.

⁴⁸ *Отрывок из Вергильевых Георгик*. Перев. Воейков. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIV, nr 7, s. 204–208.

⁴⁹ [Ж. Делиль]: *Отрывок из поэмы: Сады*. [Перев.] А.Ф. Воейков. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXV, nr 9, s. 30–33.

— przykłady odniesień do pozycji opublikowanych w latach wcześniejszych. Do „pieśni francuskiej” ze styczniowego numeru z 1813 roku⁵⁰ wyraźnie nawiązuje pieśń zamieszczona w numerze majowym z 1814 roku⁵¹. Kilkakrotnie powraca w piśmie przejmująca historia pogorzalców: najpierw w 1811 roku, gdy na jego łamach zostaje zamieszczony dramatyczny list ich dzieci⁵², później w latach 1812 i 1813⁵³, wreszcie w 1814 roku, gdy pojawia się w nim list z apelem o dalszą pomoc rodzinie i oświadczenie wydawców czasopisma — organizatorów i uczestników zakrojonej na dużą skalę akcji dobroczynnej — o przekazaniu poszkodowanym pieniędzy⁵⁴. Przegląd zawartości ostatniej części czasopisma „Вестник Европы” z 1814 roku pozwala stwierdzić nadto, iż Władimir Izmajłow zapowiada nie tylko swój kolejny periodyk („Российский музеум”), ale także jeden z tekstów, który zamierza w nim opublikować⁵⁵.

Krąg autorów, których utwory zostały zamieszczone w piśmie „Вестник Европы” w 1814 roku, jest bardzo zróżnicowany. Należą oni do różnych pokoleń, reprezentują rozmaite prądy literackie i typy pisarstwa, podejmują najróżniejszą problematykę. Tu właśnie po raz pierwszy ujrzały światło dzienne wiersze młodego — piętnastoletniego — Aleksandra Puszkina, spośród których najbardziej znanym jest *Do przyjaciela rymotwórcy*⁵⁶; tu też debiutowali inni poeci z pokolenia Puszkina.

⁵⁰ [Б.п.]: *Французская песня о Бонапарте. (На голос: Quand Biron voulut danser)*. „Вестник Европы” 1813. Cz. LXVII, nr 1–2, s. 147–149. Por.: [Б.п.]: *Французский романс. (Romance pour Napoleon)*. „Вестник Европы” 1813. Cz. LXXI, nr 20, s. 326–327.

⁵¹ [Б.п.]: *Народная песня*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXV, nr 9, s. 79–82.

⁵² [Б.п.]: *Письмо к Издателю Вестника Европы*. „Вестник Европы” 1811. Cz. LIX, nr 18, s. 159–161. Por.: [Б.п.]: *Уведомление*. „Вестник Европы” 1811. Cz. LIX, nr 23, s. 247.

⁵³ [Б.п.]: *Уведомление*. „Вестник Европы” 1812. Cz. LXI, nr 4, s. 335–336; [Б.п.], [б.н.], „Вестник Европы” 1813. Cz. LXVII, nr 4, s. 311–314.

⁵⁴ И.Ф.: *К Издателю*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIII, nr 4, s. 322; [Б.п.]: *Уведомление*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIII, nr 4, s. 322.

⁵⁵ Zob.: [Б.п.]: *Наставление сыну моему, Герцогу...* „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXVIII, nr 24, s. 335–350; całość kończy informacja o pochodzeniu tego tekstu („Из иностранного журнала”) oraz właśnie odsyłacz do kolejnego czasopisma („Сия статья: Бонапартиана, будут продолжаться в Российском музеуме”). Z kolei zapowiedziany artykuł w czasopiśmie „Российский музеум” ([Б.п.]: *Бонапартиана, или малоизвестные и любопытные анекдоты, касательные до экс-Императора Наполеона*. „Российский музеум” 1815. Cz. 1, nr 1, s. 75–80) zaczyna się od przywołania w przypisie poprzedniego periodyku. Warto zwrócić uwagę na motto poprzedzające tę pozycję: są to słowa z *Roczników* Tacyta *sine ira et studio*, mające zasignalizować zamiar zachowania bezstronności i obiektywizmu.

⁵⁶ Александр Н.к.ш.п. [А.С. Пушкин]: *К другу стихотворцу*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXXVI, nr 13, s. 9–12. Wiersz ukazał się w lipcu, ale wiemy, iż przesłany został przez Puszkina już w kwietniu: w numerze ósmym czasopisma znalazła się bowiem prośba redakcji czasopisma, aby autor podał swoje imię i nazwisko, w przeciwnym razie wiersz nie zostanie zamieszczony (zob.: *От Издателя*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIV, nr 8,

Właśnie opublikowanie utworów przyszłego autora *Eugeniusza Oniegina* i jego rówieśników — nie tylko zresztą w piśmie „Вестник Европы”, ale rok później również w czasopiśmie „Российский музеум”⁵⁷ — jest tym, z czym najczęściej kojarzy się Władimira Izmajłowa i jego działalność w zakresie czasopiśmiennictwa⁵⁸. Można dodać, że to jednak nie „Вестник Европы”, ale dopiero „Российский музеум” stał się tym pismem, w którym pod wierszami Puszkina znalazło się jego pełne nazwisko. Najmłodsze pokolenie reprezentował też Aleksander Gribojedow, który wypowiedział się w piśmie na tematy wojskowe⁵⁹. Z kolei wśród pisarzy starszego pokolenia wysuwa się na plan pierwszy — jeśli brać pod uwagę liczbę zamieszczonych pozycji — Piotr Szalikow, jeden z najgorliwszych propagatorów założeń sentymentalizmu w literaturze rosyjskiej; na łamach pisma znajdujemy nie tylko jego utwory (*Wiersze do albumu żony mojej, Na portret Iwana Iwanowicza Dmitrijewa*⁶⁰, a ponadto wiersze panegiryczne i okolicznościowe o wymowie patriotycznej oraz komentarze na tematy aktualne), ale i odpowiedzi na nie innych autorów⁶¹. Jak pamiętamy, przedstawicielem nurtu sentymentalnego i naśladowcą Karamzina był sam Władimir Izmajłow. Nikołaja Karamzina — pochłoniętego już wtenczas pracą nad *Historią państwa rosyjskiego* — *nota bene* również nie zabrakło w gronie tych, których utwory zagościły w czasopiśmie⁶². Spis tych twórców byłby niepełny, gdyby pominąć Wasilija Puszkina (stryja

s. 324). Zob. też pozostałe wiersze Puszkina zamieszczone w tym czasopiśmie w 1814 roku: *Кольна (Подражание Оссюану)*, „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXVI, nr 14, s. 102–106; *Опытность*, „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXVII, nr 19, s. 179–180; *Блаженство*, „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXVII, nr 20, s. 275–277; zob. nadto: *Вот зеркало мое — прими его Киприда*. W: *Об эпиграмме и надписи древних*, „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXVII, nr 18, s. 117. Por. komentarz do tych wierszy: А.С. Пушкин: *Полное собрание сочинений в десяти томах*. Т 1 (*Стихотворения 1813–1820*). Москва–Ленинград 1949, s. 464–466 (przypisy).

⁵⁷ А. Пушкин: *Воспоминания о Царском Селе*. „Российский музеум” 1815. Cz. 2, nr 4, s. 3–9.

⁵⁸ Zob. m. in.: Э.Г. Бабаев: *Творчество А.С. Пушкина*. Москва 1988 (rozdział *Первый покровитель*, s. 128–135).

⁵⁹ А. Грибоедов: *Письмо из Бреста-Литовского к Издателю*. „Вестник Европы” 1814, Cz. LXXVI, Nr 15, s. 228–238; Тегозь: *О кавалерийских резервах*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXVIII, nr 22, s. 116–127.

⁶⁰ К.П. Шаликов [П.И. Шаликов]: *Стихи в альбом жены моей*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIV, Nr 7, s. 215–216; К. П. Ш-въ [П.И. Шаликов]: *К портрету Ивана Ивановича Дмитриева*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIV, nr 8, s. 277.

⁶¹ В. Козлов: *П.И. Шаликову в ответ на его романс*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXVI, nr 14, s. 112–114.

⁶² Н. Карамзин: *Освобождение Европы и слава Александра I*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXV, Nr 12. s. 258–271.

Aleksandra)⁶³, a także nie wspomnieć raz jeszcze o Żukowskim i Wojtkowie. Przegląd zawartości pisma „Вестник Европы” z 1814 roku pozwala dostrzec różnorodność przejawów życia literackiego Rosji początku XIX stulecia.

To bogactwo i zróżnicowanie obrazuje szczególnie wyraziście twórczość Żukowskiego, oczywiście zwłaszcza wtedy, kiedy nie ograniczymy się do pozycji opublikowanych w tym jednym periodyku, a spojrzymy na nią całą. Jak pisze Bohdan Galster, „nie bez głębokiego uzasadnienia od dawna toczy się spór [...] o charakter twórczości Żukowskiego: uważa się go bądź za sentymentalistę, bądź za preromantyka, bądź wreszcie za właściwego twórcę romantyzmu rosyjskiego; [...] zapewne każde — czy też niemal każde — z zaznaczonych stanowisk da się z większą czy mniejszą dokładnością uzasadnić, ponieważ literacka postawa poety, podobnie jak ogromna większość innych zjawisk ówczesnego życia literackiego, daleka była od jakiegokolwiek jednoznaczności”⁶⁴. Ostatni z wymienionych prądów literackich reprezentują chociażby wspomniane *Żurawie Ibikosa*, należące — według klasyfikacji Lucjana Suchanka — do tej grupy ballad, dla których „wspólny jest jeden motyw: kara za czyn nieetyczny”, sprawiający, że „bohater nie ma moralnego prawa do szczęścia, [...] dręczą go wyrzuty sumienia”; o karze za czyn nieetyczny — morderstwo — decydują „racje moralne”, zaś „aktu wymiaru sprawiedliwości dokonuje (bezpośrednio lub pośrednio) element pozaludzki, świat magii, siły przyrody”⁶⁵. Za tym samym badaczem należy podkreślić jednak, że rodowód zainteresowania Żukowskiego problematyką etyczno-moralną sięga „sentymentalnego kultu cnoty”, ale jednocześnie nie ma wątpliwości co do tego, że oddziaływały też na nie najnowsze tendencje w literaturze niemieckiej, w szczególności dzieła Schillera⁶⁶. Czasopisma odegrały zasadniczą rolę w rozwoju nowych zjawisk literackich: przeciw właśnie na łamach prasy, jak zauważa Bogusław Mucha, znalazła się większa część produkcji literackiej lat 1801–1825⁶⁷.

O ile w dziele z poezją Izmajłow oddał głos innym twórcom, o tyle dział z prozą wypełnił w dużym stopniu własnymi utworami. Poza *Sierotami w Małorusi, czyli Kwiatami Iwanem i Marią* — łązawą opowieścią o parze kochanków, rozdzielonych za życia i połączonych dopiero po śmierci, gdy pochowani zostali we wspólnej mogile, utrzymaną w duchu, jak zauważył

⁶³ Np.: В. Пушкин: *Послание к Д.В. Дашкову*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIV, nr 7, s. 208–212.

⁶⁴ B. Galster: *Paralele romantyczne. Polsko-rosyjskie powinowactwa literackie*. Warszawa 1987, s. 10.

⁶⁵ L. Suchanek: *Rosyjska ballada romantyczna*. Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1974, s. 22–23.

⁶⁶ Tamże, s. 22.

⁶⁷ B. Mucha: *Studia nad życiem literackim w Rosji (lata 1801–1825)*. Kraków 1981, s. 35.

Józef Smaga, dzieł madame Genlis i A. Lafontaine'a⁶⁸ — należą do nich *Rozwiane stronice, czyli Sekretne zapiski światowej damy*⁶⁹, *Dwie szkoły, czyli Życie światowe i odosobnienie*⁷⁰ oraz *Przeciwności, czyli Siła umysłu i słabość serca*⁷¹. Najciekawsza — najlepiej obrazująca zmiany w pisarstwie Izmałowa i w ogóle kierunek rozwojowy prozy rosyjskiej — wydaje się pierwsza z opowieści, obfitująca w odniesienia do bohaterów prozy Samuela Richardsona⁷².

Jest to opowieść o kobiecie pragnącej jak najlepiej — oczywiście w swoim rozumieniu — wyjść za mąż, nie tylko bogato, ale przede wszystkim bez zobowiązań, zapewniając sobie możliwość prowadzenia dotychczasowego — wielkoświatowego — trybu życia. Po kilku nieudanych próbach „usidlenia” odpowiedniego mężczyzny decyduje się poślubić niejakiego Daturowa, człowieka, jak go ocenia, nieatrakcyjnego, nudnego, bo stroniącego od rozrywek, intryg i tego wszystkiego, co wypełnia czas towarzystwu salonowemu. Ku swemu zdziwieniu mąż okazuje się człowiekiem stanowczym, a do tego prawym i zrównoważonym: Jelenie nie udaje się go podporządkować, nawet przemyślnymi intrygami; Daturów występuje o rozwód. Całą historię poznajemy z relacji samej bohaterki; utwór ma bowiem formę dziennika: pierwszy zapis pochodzi z 28 kwietnia 1814 roku, ostatni (dziewiętnasty) z 14 października. W pierwszej notatce (a także w poprzedzającej ją nocie wydawcy) pojawia się wy tłumaczenie określenia „rozwiane stronice”: chodzi właśnie o karty dziennika, wypełnione najskrytszymi wyznaniem, ulotne, łatwo mogące rozsypać się po pokoju, a niesione przez wiatr polecieć gdzieś daleko i dostać się w obce ręce. W „sekretnych zapiskach damy” pisarz stawia sobie za cel przedstawienie systemu wartości, sposobu myślenia i stanu ducha kobiety złej, egoistycznej, złośliwej, podstępnej, pełnej ironii i cynizmu, której nikt i nic — żadna lekcja życiowa — nie jest w stanie zmienić. Nie tylko jednak, gdyż stara się też odkryć źródła takiego stanu rzeczy: Jelena dochodzi do wniosku, że wpływ

⁶⁸ J. Smaga: *Antoni Pogorielski. Życie i twórczość na tle epoki*. Wrocław–Warszawa–Kraków 1970, s. 117 (badacz nie podaje nazwiska autora utworu; por.: *Русские писатели...*, s. 408).

⁶⁹ Б. п. [В. В. Измаилов]: *Летучие листочки, или тайные записки светской дамы*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXVI, nr 15, s. 171–188; Cz. LXXVII, nr 20, s. 245–274; Cz. LXXVIII, nr 21, s. 3–18.

⁷⁰ В. И. [В. В. Измаилов]: *Обе школы, или свет и уединение. Повесть*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIII, nr 2, s. 87–112; Cz. LXXIII, nr 3, s. 167–199; Cz. LXXIII, nr 4, s. 249–282.

⁷¹ В. И. [В. В. Измаилов]: *Противоречия, или гордость ума и слабость сердца. Повесть*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXV, nr 10, s. 83–112.

⁷² Zob.: В. В. Костюкова: *В. В. Измаилов и С. Ричардсон (К истории западноевропейского влияния на русскую сентиментальную повесть 1810-х годов)*. „XVIII век”. Т. 22. Red. Н. Д. Кочеткова. Санкт-Петербург 2002, s. 320–332.

na nią miał otaczający świat, oparty na wyrachowaniu i bezwzględności, jednocześnie ma jednak świadomość tego, iż cechy te — bezwzględność czy wyrachowanie — są jej samej bliskie, stanowią składniki jej własnej natury. Ze szczególną wyrazistością uwidaczniają się one wtedy, gdy Jelena snuje rozważania o powieściach Richardsona (przede wszystkim *Klaryssie, czyli Historii młodej damy...*), po które sięgnęła dla zabicia nudy w wiejskiej głuszy⁷³. Okazuje się, że z grona bohaterów powieści prozaika angielskiego najbliższy jest jej Lovelace, prawdziwy wirtuoz w sztuce uwodzenia, zapewniający kobiecie przeżycia o najwyższym napięciu; wyraża też przekonanie, że gdyby Klaryssa znalazła się w innej sytuacji — pełnej swobody, jaką daje jedynie życie salonowe — również wybrałaby Lovelace'a⁷⁴. Omawiana opowieść stanowi świadectwo rozwoju tendencji psychologicznych w prozie rosyjskiej. Wydaje się, że dział z prozą był tym, na którym Izmajłowowi jako wydawcy czasopisma „Вестник Европы” zależało w sposób szczególny.

Wypowiedzi o Lovelacie i Klaryssie z Izmajłowowskich „sekretnych zapisków damy” warto zestawzić z rozważaniami z „listu Rosjanki” opublikowanego w dziewiątym numerze pisma⁷⁵. Wprawdzie głównym — zasygnalizowanym w tytule — przedmiotem rozpatrzenia jest w nim *Julia, czyli Nowa Heloiza* Jeana Jacquesa Rousseau, ale rozmyślenia o niej szybko rozrastają się do rozmiarów całej rozprawy o miłości; poruszone zostają problemy uczciwości, honoru, cierpliwego oczekiwania na spełnienie i gry namiętności, pada pytanie o to, czy „kochanek może, nie godząc w dobre imię kobiety, [...] powiedzieć jej o tych występnych pragnieniach, które budzi w nim jej uroda”⁷⁶. W odpowiedzi na to i inne pytania nie znajdziemy zachwyty dla Lovelace'a, dobitnie wyrażonego w „tajnych zapiskach damy”, ale pojawia się w nich inne stwierdzenie: większe niebezpieczeństwo niesie ze sobą postawa przyjęta przez Saint-Preux niż zachowanie Lovelace'a;

⁷³ Wśród lektur bohaterki znajdują się nie tylko powieści Richardsona, ale także czasopisma; spod jej pióra wychodzi nawet coś w rodzaju przeglądu — subiektywnego — współczesnej periodyki: „Инвалид пишется для пользы инвалидов без всякого к нам отношения; Сын Отечества для удовольствия патриотов, не по моему вкусу; Друг Юношества для пользы сего возраста и других возрастов (кроме одного, сказывают, в котором я сама нахожусь, и который можно назвать [...] побудительный возраст любви); Русский Вестник для почитателей Русских, следственно не для меня; Политический Журнал для политиков; Вестник Европы, Бог знает для кого (ибо мы светские не читаем его, а провинциалы следуют конечно нашему примеру); и ни одного журнала для дам!” (Б.п. [В.В. Измайлов]: *Летучие листочки...*, s. 174).

⁷⁴ Пор.: Н.Д. Кочеткова: *Герой русского сентиментализма. I. Чтение в жизни „чувствительного” героя. „XVIII век”*. Т. 14. Ленинград 1983, s. 121–142.

⁷⁵ [Б. п.]: *О Новой Элоизе. Письмо Россиянки*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXV, nr 9, s. 36–47.

⁷⁶ Тамże, s. 38.

mężczyzn pokroju bohatera powieści Rousseau jest bowiem więcej niż tych podobnych do Lovelace'a, dlatego też błędy popełnione przez nich — niewłaściwe słowa i złe wybory życiowe — okazują się w istocie dotkliwsze w skutkach. Omawiana pozycja stanowi jeden z wielu głosów o *Nowej Heloizie* w Rosji przełomu XVIII i XIX wieku; zostaje to zresztą zasygnalizowane zaraz na jej początku: „tak wiele pisano i mówiono o tej powieści, że każda uwaga może wydać się zbyteczna”⁷⁷.

Jak widać, pismo „Вестник Европы” z 1814 roku daje wyobrażenie nie tylko o kierunku rozwoju literatury rosyjskiej, ale także o recepcji w Rosji literatur zachodnioeuropejskich. W gronie twórców obcych, których dzieła zostały zamieszczone w nim, zwraca uwagę zwłaszcza François René de Chateaubriand⁷⁸, ale nie sposób nie zauważyć też choćby madame de Staël. Chateaubriand należy do autorów, którego utwory pojawiały się w piśmie „Вестник Европы” już wcześniej, od niemal pierwszych numerów. „Autor słynnej *Atali* wydał jeszcze ważniejsze dzieło pod tytułem *Génie*, [...] które sławi wiele czasopism” — oto jaka informacja znalazła się w numerze jedenastym pisma z 1802 roku⁷⁹; na utwory pisarza napotykamy też w różnych numerach z roku 1806⁸⁰. Twórca *Atali* i *René* zapisał się w dziejach literatury jako jeden z inicjatorów romantyzmu francuskiego. Jednocześnie jednak zwiększało się w Rosji początku XIX wieku zainteresowanie filozofią i kulturą niemiecką⁸¹. Jedno ze świadectw tego procesu znajdujemy w czasopiśmie „Вестник Европы” właśnie w „roku Izmajłowowskim”: jest nim artykuł *O Fichcie, czyli Filozofii Niemców i Francuzów*⁸², opierający się na przeciwstawieniu filozofii francuskiej i niemieckiej („francuska filozofia zatrzymuje się tam, gdzie zaczyna niemiecka” — czytamy w nim⁸³); punktem wyjścia rozważań staje się przypomnienie dorobku Johanna Gottlieba Fichtego (zmarłego w 1814 roku), jednego z czołowych przedstawicieli niemieckiego klasycznego idealizmu. I właśnie w kontekście zainteresowania kulturą niemiecką (oraz rozwoju romantyzmu francuskiego) wydaje się zasadne przywołanie

⁷⁷ Tamże, s. 36.

⁷⁸ Шатобриан: *О существе правды*, „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXV, nr 12, s. 254–257.

⁷⁹ [Б.п.]: *Новое сочинение Шато-Бриана*. „Вестник Европы” 1802. Cz. III, nr 11, s. 242.

⁸⁰ Шатобриан: *Две натуральные картины*. „Вестник Европы” 1806, nr 3, s. 205–211; Шатобриан: *Путешествие на Везувий*. „Вестник Европы” 1806, nr 20, s. 262–273.

⁸¹ Zob.: В.И. Кулешов: *Литературные связи России и Западной Европы в XIX веке (первая половина)*. Москва 1965, s. 21–28.

⁸² [Б.п.]: *О Фихте, или о Философии Немцев и Французов*. „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXV, nr 10, s. 121–130.

⁸³ Tamże, s. 127.

madame de Staël: w 1803 roku odbyła ona podróż do Niemiec, w czasie której spotkała się z Goethem, Schillerem, Schleglem i Fichtem, w 1810 roku napisała rozprawę *O Niemczech*, w której — poza przedstawieniem kultury i literatury niemieckiej — zawarła propozycję nowego ideału estetycznego. Wracając zaś do życia literackiego w Rosji, należy dodać, że rzucały na nie światło także publikowane przez „Вестник Европы” nekrologi; w 1814 roku wspomniano na łamach pisma Nikołaja Bantysz-Kamińskiego, Wasilija Podszywałowa i Nikołaja Emina⁸⁴; o Bantysz-Kamińskim i Poszywałowie (wydawcy wychodzących w ostatnim dziesięcioleciu XIX stulecia czasopism „Чтение для вкуса, разума и чувствований” oraz „Приятное и полезное препровождение времени”) zamieszczone zostały też obszerniejsze materiały⁸⁵.

„Wszyscy u nas [tj. w Rosji — M.D.] skarżą się na czasopisma, lecz wszyscy je czytają; czasopism są tysiące, a książki ani jednej!” — oto od jakiego stwierdzenia (zapewne w dużym stopniu przesadzonego) rozpoczyna się zamieszczony w piśmie „Вестник Европы” w 1815 roku artykuł *Kilka słów o czasopismach*⁸⁶. W jego dalszej części autor stara się wyjaśnić przyczyny wielkiej popularności wydawnictw periodycznych; zastanawia się, czy nie jest to przejaw mody, która wcześniej czy później i tak przeminie. Ostatecznie dochodzi do wniosku, że to nie moda jest

[...] przyczyną wielkiego sukcesu czasopism: moda trwa rok, dwa, najwyżej trzy lata, a [...] czasopisma przeżywają rozkwit od około 15 lat, czyli od chwili wydawania [pisma — M.D.] „Вестник Европы” przez p. Karamzina; za sprawą jego lekkiej ręki czasopisma zaczęły rozwijać się i do tej pory się rozwijają, co rok pojawiają się nowe⁸⁷.

Taką „dobrą rękę” do czasopism miał bez wątpienia także Władimir Izmaïłow, o czym świadczy nie tylko prowadzony przez niego w 1814 roku „Вестник Европы”, ale również wszystkie pozostałe periodyki, z którymi w różnym czasie i w różny sposób był związany.

⁸⁴ [Б.п.]: *Некрология*, „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIV, Nr 5, s. 61–62.

⁸⁵ К. Калайдович: *Записки о жизни Николая Николаевича Бантыш-Каменского, Управлявшего Московским Архивом Коллегии Иностранных дел*, „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXIV, nr 6, s. 114–134; В.И. [В.В. Измаïлов]: *О жизни и сочинениях Подшивалова*, „Вестник Европы” 1814. Cz. LXXVI, nr 13, s. 25–40.

⁸⁶ Стр-вичь: *Нечто о журналах*. „Вестник Европы” 1815. Cz. LXXXIII, s. 131–143.

⁸⁷ Тамże, s. 132.

Магдалена Домбровска

К ИСТОРИИ ЖУРНАЛА „ВЕСТНИК ЕВРОПЫ” („ГОД ИЗМАЙЛОВА”)

Резюме

Журнал „Вестник Европы” основан в 1802 году Н.М. Карамзиным. Потом его история связана с разными издателями: в 1814 году с Владимиром Измайловым (1773–1830) — сентименталистом, прозаиком, поэтом, литературным критиком, переводчиком. Он является также издателем журналов „Патриот” (1804) и „Российский музей” (1815).

В настоящей статье подвергаются анализу два отдела журнала: поэзия и проза. В первом в 1814 году были напечатаны, напр., стихотворения В.А. Жуковского и А.С. Пушкина, во втором — напр., повести Владимира Измайлова. В статье предпринята также попытка характеристики предисловия к журналу.

Magdalena Dąbrowska

FROM THE HISTORY OF „VESTNIK EVROPY” MAGAZINE
(„IZMAILOV’S YEAR”)

Summary

„Vestnik Evropy” magazine was set up in 1802 by N.M. Karamzin. Later, its publishers kept changing: in 1814 it was Vladimir Izmailov (1773–1830) — the representative of sentimentalism, prose writer, poet, literary critic and translator. Other magazines issued by him were „Patriot” (1804) and „Rosyisky muzeum” (1815).

This article mainly discusses two sections of the magazine: poetry and prose. In the former, in 1814 among others compositions of V.A. Joukoffsky and A.S. Pushkin were published, while in the latter — Vladimir Izmailov’s stories. Also, the preface to the magazine is discussed here.